

О. С. Аліксійчук,
кандидат педагогічних наук, доцент;
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

ВЗАЄМОВПЛИВ УКРАЇНСЬКОГО ТА ПОЛЬСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ КАМ'ЯНЕЧЧИНИ

У статті розглядаються окремі питання взаємовпливу фольклорно-музичних традицій польського та українського населення Кам'янеччини в умовах діалогічності культур краю.

Ключові слова: музичний фольклор, діалог культур, фольклорно-музичні традиції.

Постановка проблеми. Національний склад населення Кам'янця і Поділля завжди був різноманітним. Переважну більшість його становили українці, помітне місце займали поляки, вірмени, євреї. Крім них, у Кам'янці здавна мешкали невеликі етнічні групи, які не відігравали значної ролі в політичному, громадському і культурному житті міста, зокрема татари, волохи (молдовани), греки, болгары, цигани тощо. Відомо, що в різні часи Поділля перебувало під владою Литви, Польщі, потім Туреччини, царської Росії. Такі історичні обставини, звичайно, вплинули на формування народної пісенної культури Кам'янеччини, в ній переплелися художньо-культурні традиції польського, литовського, вірменського, єврейського, російського, українського народів.

Аналіз основних досліджень з теми. Ціла низка українських вчених досліджувала особливості трансмісії культур українського та польського народів на території Кам'янеччини і Поділля. Дослідження О. Пажимського, В. Прокопчука, А. Сваричевського торкаються музичних сторінок життя поляків на території Західного Поділля. П. Слободянюк у своїй книзі "Культура Хмельниччини" присвятив частину матеріалу іноетнічним особливостям краю. Фольклористичній проблематиці присвячені також дослідження видатного українського етномузиколога С. Грици та вчених-фольклористів О. Дудар, А. Іваніцького, Я. Мироненко, О. Поріцької, І. Романюк, О. Смоляка, М. Хай, О. Юзефчик та ін.

Формулювання мети статті. Деталізувати відомі раніше, але недостатньо досліджені факти історичних витоків традиційної музичної культури Кам'янеччини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складні соціально-політичні умови розвитку українського етносу в межах різних держав виробили в його психології та характері, за словами П. Орлика, комплекс некомпенсованого жалю за втраченими привілеями, "розтерзаності" в минулому, вимушеного пристосовництва у власному домі. З цього питання цікавим є дослідження, так званий, подорожній діарій "По землі українській Польської держави" П. Орлика: "Годувалися в місті колись славному, столичному, де королі і князі руські резидували, а тепер він є простим мізерним, де ледве могли знайти приміщення для з'їзду шляхти на суди" [1]. Малі міста почали перетворюватися у маєтності шляхти. Більші міста працювали на інтереси панівних держав.

Цей комплекс поширився також і на Кам'янецьчину, яка була у різні часи підвладна різним країнам (Литві, Польщі, Туреччині, царській Росії). Відомо, що у давні часи, у місці, де р. Збруч впадає в р. Дністер, сходились території трьох держав: Росії, Польщі і Румунії. Цей факт відображений в українській народній жартівливій пісні, записаній на Кам'янецьчині (фрагмент):

Як си свисну в їден бік – мене ляхи чують.

А як свисну в другий бік – румини най чують...

Після Люблінської унії 1569 р. на Поділлі, яке стало польською провінцією, місцева інтелігенція, прагнучи здобути певне суспільне становище, нерідко приймала католицтво, а із зміною віри “перетворювалася” на “панів-поляків”. Вони прагнули земель, маєтків, переймали зовнішній лиск, змінювали прізвища формантами -ський, -вич [2]. Ці події теж були зафіксовані у народних, подільських піснях. Наведемо як приклад уривок пісні, яка була записана автором на Кам'янецьчині:

Ой ляшечка молодая, ручков сльози утирала.

Мене кликала, вмовляла, і такі слова казала:

“Нащо тобі бідувати, кожне зерня рахувати.

Був Іваном, станеш паном, а не порваним кафтаном...”

Незважаючи на польські впливи у середовищі української шляхти, яка отримала назву “напівдрабкової” (можливо, від польськ. drab – обірванець) чи “драбинкової” (від drabina), вона дотримувалася народних звичаїв, ходила на весілля, коляду, брала участь у церковно-приходському житті своїх сіл.

Побожність українських селян, безпосередність його морально-етичного стану перед обличчям громади була вихована і підтримувалась офіційною релігією. Якщо нащадки княжих родів і міщани зводили рахунки на ґрунті двох конфесій – православ'я та католицтва, то для селян основними були їх власні місцеві звичаї. У кожному регіоні України виробилися свої особливі нашарування в народній культурі, що надають їй динаміки, різнобарвності, як сама природа, в яких ця культура розвивалася. Кам'янецьчина являла собою “досить строкату суміш мов та народів. Що подекуди зливалися або вже злилися у своєрідне ціле, але не мали ще певного обрису, місцями ж завзято відстоювали свої споконвічні національні особливості” [3, с. 182].

На Кам'янецьчині, як у величезній природній лабораторії, накопичувалися численні факти культури краєзнавчого, етнографічного та фольклорного змісту. В них, за словами відомого етнографа Д. Зеленіна: “Сучасні народні обряди, повір'я та міфологічні образи часто так переплутувалися між собою, зазнавали різних сторонніх впливів, що з'ясувати історію кожного даного факту на рідному ґрунті – завдання не дуже легке” [4, с. 12].

Польським та українським населенням Кам'янецьчини було створено своєрідну, взаємопов'язану календарно-обрядову та родинно-обрядову творчість. В обох домінує радість весняного рівнодення, свято літнього сонцестояння, замовляння врожаю, дощу, вогню, радість з приводу збирання плодів та прославляння щедрості природи (весняно-літні, осінньо-зимові пісні). В родинно-побутових – радість з приводу дітонародження; кохання, буяння молодості; сум, плач при проводах старого; сподівання на щасливу долю, на продовження безкінечного циклу життя. Ці пісні не

мають надто об'ємних творів, розгорнутих сюжетів. Оповіді, веснянки-балади, весільні балади тощо, з'являються як пізніші нашарування.

Схожими у поляків та українців Кам'яниччини були також вірування, заборони, забобони. У своєму обійсті селяни вважали порушенням природної та етичної норми співати колядки влітку, обжинкові взимку, спати, коли сонце в зеніті, засинати перед заходом сонця і т.д. Деяких вірувань подекуди дотримуються і у наші дні. В українського та польського населення дуже схожими були весільні ритуали “плетіння вінків”, “випікання короваю”, “викуп молоді”, “розплітання коси” та ін. Цікаво, що пов'язані з цими ритуалами пісні існують майже у всіх слов'янських народів у різних варіантах, за принципом взаємодоповнення тієї ж ідеї, сюжету.

Польські варіанти музичного фольклору (зокрема, пастуші пісні) подібні до українських загальним характером мелодії, напрямом її руху, співвідношенням частин. В основі багатьох таких пісень лежить типовий для польських народних мелодій лідійський, чи так званий “підгальянський” звукоряд (за Хибінським), – a, h, cis, dis, e, fis, g. Досить специфічною є ритмічна інтерпретація польських варіантів. Для них характерний пунктирний та синкопований ритм, зокрема ритмічний малюнок, притаманний краков'якам, що надає їм танцювального відтінку [5].

На ґрунті активного обміну пісенною творчістю на території Кам'яниччини відбувся процес її переосмислення відповідно до фольклорних традицій того чи іншого народу. Так, поряд із специфічними рисами мелосу кожної етнографічної групи, є пісні з ідентичними текстами та мелодіями. Наприклад, балада про знеславлену дівчину, яка у відчаї топить свою дитину (в польській та українській версіях).

Коло Дунаю ходила   Kole Dunaju chodzila.
Коло Дунаю ходила,   Kole Dunaju chodzila,
Мале дитятко родила.   Male dziecisatko nosila.

При спільній основі польський варіант відзначається розспівністю, характерною для української мелодики, з притаманним їй дорійським ладом 4#. Українському варіанту притаманні речитативність, танцювальний, пунктирний ритм, синкопи, які мало властиві загальноукраїнському фольклору, а також, мінор з відхиленням у паралельний мажор, сильні ямбічні закінчення мотивів і фраз, тобто риси, характерні для польського фольклору.

Твором, в якому дуже добре простежуються зв'язки українського та польського фольклору, є псалм про Лазаря. Це псалм, який в Україні бандуристи звали думою (переробка притчі із Нікодимового євангелія). І. Франко датував її виникнення кінцем XIII і поч. XIV століття. У відомих нам українських і польських варіантах тексти майже збігаються.

Іден брат богач багатий, а Лазар був убогий,
Іден ходить по палатах – другий лежить в гної.
– Ой багатий, братіку мій, дай води і хліба.
Тобі Бог пошле із неба все, що тобі треба.

Stalo sie to przed laty ze jeden czlek bogaty
W zloto, srebro i szaty...
Tylko jadal, pil, tancowal, dzien i noc bankietowal.
Nie pomnial, ze brat w gnoju...
Lazarz, podnioslzy glowy, zalosnie mowi slowy...

Висновки. Отже, тривалі культурні зв'язки польського та українського народів на Кам'яничині відобразились на їх пісенній творчості цікавим синтезом різних етнічних елементів. Водночас пісенність кожного з народів у своїй основі міцно зберегла національну специфіку.

Список використаних джерел:

1. Орлик П. Подорожній діарій (по землі Польської держави) / Хроніка 2000 // Наш край. – 1993. – Вип. 3-4 (5-6). – С. 85-86.
2. Ястремський М. Подольская шляхта и ее быт // Православная Подолия. – 1908. – 21 декабря. – № 51. – С. 1096, 1097.
3. Алексеев В. Распределение населения по территории Новоросии, его этнографический состав, быт и культура // Россия. Полное географическое описание – СПб., 1910. – Т. 10.
4. Зеленин Д. Очерки русской этнографии. – Петроград, 1916. – Вып. 1.
5. Chybinski A. O polskiej muzyce ludowej. – № 57.

In this article different problems of the development of musical folklore tradition are viewed from the point of culture dialogues between ethnic groups and Ukrainian population of the Kamenets region.

Key words: musical folklore, cultures dialogues, musical folklore tradition.

Отримано: 14.04.2010

УДК 94(477)(092):7(477.43)“19”

Л. В. Баженов,
*доктор історичних наук, професор;
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*
В. Л. Задорожнюк,
*кандидат історичних наук, доцент;
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

**МИСТЕЦТВО ПОДІЛЛЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ
ВОЛОДИМИРА СІЧИНСЬКОГО**

Володимир Юхимович Січинський (1894-1962), уродженець м. Кам'янець-Подільського, син батька історії і культури Поділля Ю.Й. Січинського, палкий патріот і борець за незалежну соборну Україну, більшість свого життя провів в еміграції, переважно у Чехії, Німеччині, США, ввійшов у вітчизняну науку як видатний учений- мистецтвознавець, архітектор, історик, етнолог, художник-графік, педагог, і в кожній з цих галузей залишив вагомому творчу спадщину, яка нині активно безпосередньо впливає на розвиток національно-культурного відродження України.

Прищепив В. Січинському потяг до мистецтва його батько, який з раннього дитинства брав його у наукові подорожі по Поділля, навчаючи здійснювати обміри, виготовляти плани, робити замальовки храмів, будівель та інших пам'яток старовини, бачити в них прекрасне, історичну і мистецьку вартість. Отримані навички він утвердив під час студювання в 1912-1916 р. у Петербурзькому інституті цивільних інже-